

BIBLIOTĒKU PROBLEMĀTIKA LATVIEŠU PERIODIKĀ (1900-1906)

Jana Dreimane, Dr. philol.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības institūts

Bibliotēku misija un uzdevumi sabiedrībā – ir raksturīgs jautājums nozīmīgu vēsturisku pavērsienu laikā, kad mainās politiskā iekārta, izglītības un zinātnes paradigmas. Atbilžu meklējumos tiek pārskatītas bibliotēku koncepcijas, izvērtēts bibliotēku stāvoklis un nākotnes perspektīvas. Iegūto atziņu kopums atvieglo bibliotēku piemērošanos jaunajai situācijai.

20.gadsimta sākums Latvijā bija trauksmains. Mūsu tautas centieni pēc pilnvērtīgas garīgas dzīves un fiziskas labklājības sadūrās ar politiskās varas cenzūru, pārkrievošanu, likumiski nostiprinātu zemu nācijas politisko un sociālo statusu. Kā atzīst vēsturnieks Arveds Švābe grāmatā „Latvijas vēsture 1800-1914” (Upsala, 1962), pat izglītotiem latviešiem savā dzimtenē bija grūtāk sasniegt labklājību nekā vāciešiem vai krieviem. Lielas latviešu sabiedrības daļas un varas konfrontācijā, citu Krievijas reģionu politisko nemieru un sociāldemokrātu aģitācijas ietekmē arī Latvijas teritorijā izcēlās revolūcija (1905-1906), kas nesa smagus cilvēku un finansu zaudējumus un tika nežēlīgi apspiesta. Tomēr, baidoties no atkārtotiem nemieriem, cara valdība mazināja rusifikācijas spiedienu, mīkstināja cenzūru, atviegloja biedrību izveides nosacījumus.

Referāta mērķis ir izvērtēt nacionālo bibliotekāro domu latviešu bibliotēku attīstības kontekstā 1900.-1906.gadā. Tolaik uz bibliotēku nozari pilnā mērā attiecināmi pedagoga, bibliotēku entuziasta Jāņa Kriškāna (1863-1916) vārdi „Par daudz zinībām mums nav nevienas grāmatas, bet par visām uzejami raksti laikrakstos un žurnālos...”¹. Pirmais atsevišķais darbs bibliotēku nozarē latviešu valodā iznāca tikai 1913.gadā – Teodora Līventāla „Kā nodibināt un iekārtot bibliotēku” (44 lpp.). Tādēļ pētījumam izmantoti nacionālajā presē publicēti raksti. Tie ļauj arī izdarīt secinājumus, kāda informācija par bibliotēkām bija pieejama latviešu lasītājiem 20.gadsimta sākumā.

Latviešu periodikā iespiesto rakstu rādītājs „Latviešu zinātne un literatūra” par 1900.-1906.gadu liecina, ka bibliotēkām šajā septiņgadē veltītas vairāk nekā 300 publikācijas, taču lielākā daļa (~ 200 rakstu) no tām ir īsi informatīvi ziņojumi.² Turklāt

¹ Kriškāns Jānis. Par bibliotēkām. *Austrums*, 6.burtn., 1903, 411.lpp.

² Bibliotēkekonomija. No: Latviešu zinātne un literatūra 1896-1900: *Periodikā iespiesto rakstu rādītājs*. Sast.Augusts Ģinters. Rīga: Kultūras fonds, 1936, 26.-29.lpp.

Bibliotēkekonomija. No: Latviešu zinātne un literatūra 1901-1903: *Periodikā iespiesto rakstu rādītājs*. Sast.Augusts Ģinters. Rīga: Kultūras fonds, 1937, 31.-34.lpp.

Bibliotekarija. No: Latviešu zinātne un literatūra 1904-1905: *Periodikā iespiesto rakstu rādītājs*. Sast.Augusts Ģinters. Rīga: Kultūras fonds, 1939, 23.-25.lpp.

Bibliotēkas. No: Latviešu zinātne un literatūra 1906-1907: *Periodikā iespiesto rakstu rādītājs*. Sast.Augusts Ģinters. Rīga: Kultūras fonds, 1940, 25.-26.lpp.

1906.gadā, kad Latvijas teritorijā plosās cara valdības atsūtītās soda ekspedīcijas un tiek aizliegta 26 laikrakstu un žurnālu izdošana,³ rakstu par bibliotēkām ir pavisam maz – kopumā 27, daudzi veltīti Rīgas pilsētas 1., „publiskajai lasītavai un bibliotēkai”. Tās veidošana uzsākta 1905.gada 7.novembrī. Lasītājiem bibliotēka atvērta 1906.gada 10.oktobrī.⁴

Gandrīz visās bibliotekārajās publikācijās aplūkoti publisko (tolaik lietots apzīmējums „tautas bibliotēkas”, „brīvbibliotēkas”, „bezmaksas bibliotēkas”, turpmāk tekstā lietoti šie vēsturiskie apzīmējumi) bibliotēku jautājumi. Par **pieaugošo latviešu pašapziņu** liecina fakts, ka teju katra raksta autors raksturo bibliotēku nozīmi latviešu sabiedrībā un pauž savu personīgo attieksmi pret tām.

Jāuzsver, ka analītiskie raksti ievietoti laikrakstu pirmajās lappusēs. Mūsdienu latviešu presē publikāciju par bibliotēkām ir krietni vairāk nekā pirms simts gadiem: 2004.gada pirmajos sešos mēnešos – 87 raksti, taču gandrīz puse (39) iekļauti profesionālajā izdevumā „Bibliotēku Pasaule”. Tikai 6 publikācijas atrodamas periodisko izdevumu pirmajās lappusēs!

Lasīšana kā zināšanu ieguves (izglītības) stratēģija

21.gadsimta bibliotēkzinātnieki un praktiķi pārliecināti, ka bibliotēkām ir būtiska loma mūsdienu sabiedrībā, nodrošinot individuus ar tiem nepieciešamo informāciju un mācot to pārvērst zināšanās (tādēļ bibliotēkas organizē lasīšanas veicināšanas, informācijpratības attīstīšanas pasākumus).

Arī 20.gadsimta sākumā bibliotēku nozīme tiek pamatota ar **nepieciešamību iegūt zināšanas**. Skolotājs un publicists Kristaps Bahmanis (1867-1942) laikrakstā „Rīgas Avīze” raksta: „(..) garīgas un tikumiskas pilnības cilvēks vēl nav sasniedzis: viņš arvienu vēl dzīvo lielā neziņā, dara lielas kļūdas un maldās pa noslēpumaino dabas valsti (..) Tikpat nepilnīga un kļūdaina ir sabiedrības dzīve un visa cilvēce: viņa bez mitēšanās jāpārtaisa, jāpārlabo, jāvada uz jauniem, pareiziem ceļiem, jānāca uz labu.”⁵ Dzīves ceļā vajadzīgās zināšanas smaļamas no grāmatām, kurās „(..) sakopotas dabas parādības, zinības, pētījumi, piedzīvojumi, gudrajo domas, mācības un cilvēku dzīves apraksti no vairākiem gadu tūkstošiem.”⁶ Jāuzsver, ka tālaika autori atzīst latīņu sakāmvaru „Litera docet, litera nocet” – „Burts māca, burts kaitē”. Viņuprāt, tikumiskajā un intelektuālajā izglītībā izmantojama tikai **krietna** satura literatūra, kas lasītāju rosina domāt, vērtēt, bet „briesmu” romāni un cita „sēnalu” literatūra, kas vienīgi izklaidē vai pat mudina uz

³ Piektais gadsimta revolūcija. No: Latviešu Konversācijas vārdnīca. 16.sēj. Paragvaja - Plēpis J. Rīga, [1937-1938], 32035.lp. Aizliegto periodisko izdevumu skaitā ir arī laikraksti „Baltijas Vēstnesis” (izdošana apturēta 1906.gada 31.janv.), „Dienas Lapa” (izdošana apturēta jau 1905.gada 19.dec.). Nedēļas laikraksts „Balss”, kas pēc „Baltijas Vēstneša” slēgšanas, kļuva par dienas laikrakstu, arī tika slēgts vēl kara stāvokļa laikā, 1907.gada 19.maijā. Jāpiemin arī, ka „Balss” redaktoram Vilim Olavam, kurš izdevuma vadīšanu sāka 1904.gada 4.februārī, Pēterburgas Tiesu palāta piesprieda vienu gadu cietoksni. Sk.: Latviešu periodika. 1.sēj. 1768-1919. 2., papild.izd. Rīga, 1977, 44.-46.lpp.

⁴ Beika Aivars. Ieskats Rīgas tautas bibliotēku vēsturē. *Latvijas Arhīvi*. Nr.1, 1997, 41.lpp

⁵ Bahmanis Kristaps. Grāmatu nozīme cilvēks dzīvē I. *Rīgas Avīze*, Nr.271, 1904, 27.nov. (10.dec.),1.lpp.

⁶ Bahmanis Kristaps. Grāmatu nozīme cilvēks dzīvē I. *Rīgas Avīze*, Nr.271, 1904, 27.nov. (10.dec.),1.lpp.

netikumību, atzīta par kaitīgu. Bērnu pirmo un svarīgāko audzinātāju – vecāku, tautskolotāju, sabiedrisko darbinieku, bibliotēku uzdevums ir popularizēt un piedāvāt izglītojošu, piemēram, populārzinātnisku literatūru, un laikrakstus. Lielākā daļa autoru ir vienispriestis, ka latvieši lasa pārāk maz un nevēlas par grāmatām un avīzēm tērēt naudu, jo no tām taču nevar paēst! Laikrakstā „Dienas Lapa” norādīts, ka latvieši lasot desmit, pat divdesmit reižu mazāk nekā citas nelielas Eiropas tautas: mums esot tikai 16 laikraksti, kuru abonētu skaits varētu sasniegt 50 000, bet somiem – 100 laikraksti, vai ik pilsētā iznākot pa vienai avīzei.⁷

Rakstītāji min arī cēloņus neapmierinošai attieksmei pret lasīšanu: izskaidro to ar mājās, skolā iemantotu nepatiku pret šo nodarbi, nesekmīgiem labas literatūras meklējumos apdzisušu lasīšanas kāri vai lasīšanas nozīmes nenovērtēšanu. Pirmkārt, vainojami vecāki, kas māca bērnus lasīt ar sarežģīto burtošanas, ne skaņu metodi. Vecāki pašiem jāuzskata grāmatas par lielu vērtību, tad tā domās arī viņu bērni: „Ja vecāki bieži lasa grāmatas un tās krāj un cienī un ar bērnu palīdzību notecējušā gada grāmatas un avīzes sasienu un sakārto, tad bērni to pašu darīs ar savām.”⁸ Otrkārt, tautskolu pedagogi pārāk maz pievērs uzmanību pareizai bērnu lasīšanas vadībai: viņiem vajadzētu izraisīt jaunās paaudzes interesi par grāmatām, lasot skaļi priekšā fragmentus no saistošākajiem darbiem, iesakot piemērotāko literatūru, izskaidrojot un komentējot nesaprotamās vietas grāmatās un galvenais – rosinot bērniem domāt par izlasīto. Taču tautskolu pedagogu literatūras izvēle bija ļoti ierobežota: saskaņā ar Rīgas mācības apgabala 1896.gada cirkulāriem Nr.758-760 skolēnu bibliotēkās drīkstēja atrasties vien 18 latviešu grāmatu nosaukumi.⁹ Piebildīsim, ka tautskolas izglītība ilga trīs ziemas (viena „ziema” – no 15.oktobra līdz 15.maijam), pēc F.Brīvzemnieka aprēķiniem – kopā 130 dienas.¹⁰ Tik īsā laikā nevarēja apgūt nedz dzimto valodu, nedz obligāto krievu valodu, nedz kādu citu priekšmetu. Turklāt tautskolas apmeklēja niecīgs skaits bērnu: 1903.gadā Vidzemē – 5,3%, Kurzemē – 4.6%.¹¹

Treškārt, latviešu kūtrā lasīšana skaidrota ar plašo lubu literatūras izplatību uz laukiem: to piedāvājot grāmatveikali un kolportieri, tā atrodama arī uz grāmatgaldiem tirgus dienās. Jāpiekrīt, ka lasīšanas nozīmi pašizglītībā apjaust grūti, iepazīstot vien mazvērtīgu literatūru, kas aizmirstas, tiklīdz izlasīta.

Nelasīšanas cēloni, manuprāt, nosaka divu tālaika apjomīgāko latviešu bibliotekāro publikāciju (mēnešraksta „Austrums” 1. un 6.burtnīcā) autors Jānis Kriškāns: „Nevar vis no grāmatām ne gudrību, ne turību kā ar karoti izsmelt. **Vajaga mācēt grāmatas lasīt un lasīto saprast, vajaga pašam zināt, ko tu gribi un kur to, ko gribi, varēsi atrast.**”¹²

⁷ Kā mums trūkst? *Dienas Lapa*, Nr.273, 1900, 4.(17).dec., 1.lpp.

⁸ Lauksaimniekiem un laukstrādniekiem der nodarboties ar lasīšanu. *Balss*, Nr.1, 1905, 5.(18.janv.), 1.lpp.

⁹ [Brīvzemnieks, Fricis.] Kā modināms bērns uz lasīšanu. *Baznīcas un Skolas ziņas*, Nr.5, 1905, 26.febr., 35.lpp. A.Švābe min vēl mazāku atļauto grāmatu skaitu — 11. Sk.: Švābe, Arveds. Latvijas vēsture, 1800-1914. 2.izd.[Upsala]: Daugava, 1962, 469.lpp.

¹⁰ [Brīvzemnieks, Fricis.] Kā modināms bērns uz lasīšanu. *Baznīcas un Skolas ziņas*, Nr.4, 1905, 12.febr., 25.lpp

¹¹ Švābe, Arveds. Latvijas vēsture, 1800-1914. 2.izd.[Upsala]: Daugava, 1962, 472.lpp.

¹² Kriškāns Jānis. Par bibliotēkām. *Austrums*, 6.burtn., 1903, 402.lpp.

Bibliotēkas — izglītībai

Jau 20.gadsimta sākumā zināšanas tiek uzskatītas nevien par tautas „dzīves uztura līdzekli”, bet **galveno vajadzību**. Taču pat tautskolā iegūtās zināšanas, turpmākajā dzīvē nenostiprinātas un nepadziļinātas, zaudē savu vērtību. Tādēļ **nepieciešamas pēcskolas izglītības iestādes, pieaugušo skolas – vispārpieejamas (tautas) bibliotēkas**. Kā derīgu grāmatu un laikrakstu glabātājas un izplatītājas, kultūras pasākumu rīkotājas tautas bibliotēkas mazina noziedzību, nabadzību, alkoholismu un netikumību. Latviešiem jau tolaik bibliotēkas asociējas ar gaismu un tiek dēvētas par **gaismas avotiem, gaismas pilīm**. „[Bibliotēka] ir vienīgais drošais līdzeklis tam, lai izsargāto to gaismiņu, ko dod tautas skola, no galīgas izdzišanas, un ne tikai izsargātu no izdzišanas, bet jo vairāk vēl to pastiprinātu un vairotu, lai izklīdinātu to bezgalīgo tumsu, kuru zemnieki paši tik bieži sajūt (..) un kura kā smagi kluči, kā važas neļauj tautai uz priekšu tikt ne laicīgā, ne garīgā ziņā, bet novelk nabadzībā, garīgā rupjībā, māņticībā, žūpībā un postā.”¹³ Tautas bibliotēkām jābūt tikpat plaši pieejamām kā skolām. Taču pirmām kārtām tās ierīkojamas „vistumšākajos apvidos” – ciemos, kas atrodas tālu no pilsētām un kuru iedzīvotāji vēl slīgst māņticības valgos.¹⁴

Maksas vai bezmaksas bibliotēkas?

Vairākās publikācijās uzsvērts, ka latviešiem tāpat kā augsti attīstītām tautām – angļiem, vāciešiem, amerikāņiem, kuru bibliotēku sasniegumi atspoguļoti arī latviešu preses slejās, nepieciešamas bezmaksas bibliotēkas. Taču latviešu bezmaksas bibliotēku darbība ierobežoja cenzūra. Saskaņā ar 1890.gada 15.maija noteikumiem par bezmaksas bibliotēkām, to krājumos varēja iekļaut tikai īpašas Rīgas mācības apgabala kuratora komitejas atļautus latviešu iespieddarbus¹⁵ – 1903.gada nogalē to skaits sasniedza 500.¹⁶ Tādēļ J.Kriškāns, kurš paredz strauju brīv bibliotēku veidošanos nākotnē arī Latvijā, pagaidām iesaka veidot maksas grāmatu krātuves. Pas iespieddarbu izmantošanu tās no lasītājiem prasītu nelielu maksu, kas kopumā veidotu drošu, pastāvīgu bibliotēku finansējumu. Lai bibliotēkas varētu iegādāties nepieciešamo inventāru, papildināt krājumu, viņš aicina pagastu pašvaldības ik gadu ziedot tām lielākas naudas summas. J.Kriškāns aicina bibliotekāra algu paaugstināt līdz 50-60 rubļiem gadā – lai bibliotēkas darbinieks varētu atvēlēt vairāk laika inventāra grāmatas, katalogu veidošanai, fonda papildināšanai, lasītāju apkalpošanai un bibliotēkas popularizēšanai.¹⁷

Neraugoties uz cenzūru, bezmaksas bibliotēkas aizstāv Rīgas Latviešu biedrības entuziasts, vēlāk aktīvs pirmās Latvijas Republikas politiķis Jānis Goldmanis (1875-?), norādīdams, ka tajās „vai ir visu mazturīgākais spirdzinātos gluži bez kādas apmaksas.”¹⁸

¹³ Turpat, 19.lpp.

¹⁴ J[anovskis], J[ēkabs]. Tautas bibliotēkas un lasītavas Vācijā. *Rīgas Avīze*, Nr.134, 1902, 27.dec. (1903.g. 9.janv.), 1.lpp.

¹⁵ Līvontāls Teodors. Latvju bibliotēku kustības attīstības gaita. No: Latvijas Bibliotēku padomes gadagrāmata: Pirmais gads. Rīga: Kultūras fonds, 1926,13.lpp.

¹⁶ Goldmanis, J[ānis]. Bibliotēku lietā. *Rīgas Avīze*, Nr.266, 1903, 25.nov. (8.dec.), 1.lpp.

¹⁷ Bibliotekārā darba procesus J.Kriškāns detalizēti izklāsta: Par bibliotēkām. *Austrums*, 6.burtn., 1903, 402.- 416.lpp.

¹⁸ Goldmanis, J[ānis]. Nopietns aizrādījums mūsu brīv bibliotēku darbiniekiem. *Balss*, Nr.48, 1903, 27.nov.(10.dec.), 3.lpp.

Viņa argumenti bezmaksas bibliotēku aizstāvībai ir pārlicinoši: 1) daļa latviešu sabiedrības jau sapratusi brīvbibliotēku nozīmi: pēc Rīgas Latviešu biedrības Derīgu grāmatu nodaļai iesūtītajām ziņām 1903.gadā latviešiem ir apmēram 50 bezmaksas grāmatu krātuvju, turklāt tām ir divreiz vairāk lasītāju (~114) nekā maksas bibliotēkām (~50); 2) brīvbibliotēkas drīkst rīkot neierobežotu pasākumu skaitu, kuros gūt papildus ienākumus, savukārt maksas bibliotēkas – vien četrus pasākumus gadā; 3) maksas bibliotēka var sevi pilnībā uzturēt tik tad, ja nosaka augstu biedru vai abonēšanas maksu, bet tad tā vairs nav visiem pieejama.¹⁹ J.Goldmanis aicina latviešu brīvbibliotēku pārziņus, kā arī brīvbibliotēku biedrību vadītājus iesniegt Rīgas mācības apgabala kuratora komitejai vērtīgu latviešu grāmatu un laikrakstu sarakstus līdz ar atsauksmēm par šiem iespieddarbiem. Viņš ir pārliecināts, ka tādējādi izdosies paplašināt bezmaksas bibliotēkām atļauto latviešu izdevumu spektru. J.Goldmanis uzsver: „Pašiem pūloties, pašiem „klaudzinājot” jau esam vienu otru tiesību panākuši, kuru likums jau sen bija lēmis (...) Lai arī paši šie neesam kūtri, it īpaši brīvbibliotēku darbinieki.”²⁰

Latviešu bibliotēku darbības vērtējums un nākotnes redzējums

Gandrīz visos laikrakstos un žurnālos aplūkoti pirmie latviešu bibliotēku statistikas veidošanas mēģinājums, ko veic Rīgas Latviešu biedrības (RLB) Derīgu grāmatu nodaļa (DGN) J.Kriškāna vadībā. Jau mēnešraksta „Austrums” 1903.gada 1.burtnīcā viņš lūdz sastādīt izsmeļošus ziņojumus par bibliotēkām un iesūtīt tos izdevuma redakcijai. Taču nepilna pusgada laikā neviena ziņa nepienāk! Tādēļ 1903.gada vasarā laikrakstos ievietoti atkārtoti aicinājumi iesūtīt DGN statistiskos datus par bibliotēku darbu 1902.gadā. Bez maksas bibliotekāriem tiek piedāvāts RLB lasāmās bibliotēkas katalogs, kur sniegti statistisko ziņu sastādīšanas paraugi.²¹ Taču pilnīga skaitliskā informācija tiek saņemta tikai no dažām bibliotēkām, bet “nav mazums tādu, kas grāmatu un lasītāju skaitu uzdod „ap tik un tik”, lai gan grāmatu skaits un lasītāju skaits tik neliels, ka to varētu, kā saka pa pirkstiem saskaitīt.”²² Pirmajā RLB DGN statistikas apkopojumā bija atrodamas ziņas par 115 bibliotēkām, no kurām 25 iznīkušas. Tiesa, ir brīvbibliotēkas ar apskaužamiem sasniegumiem, piemēram, Jaunrozes bezmaksas bibliotēka. 1902.gadā tās krājumā bija 1322 sējumi, bibliotēkā reģistrēti 198 lasītāji. Šie rezultāti, uzsver J.Kriškāns, sasniegti ar viena cilvēka, tās vadītāja, skolotāja Dāvja Ozoliņa gādību. Visas bibliotēkas varētu plaukt, ja vien tās vadītu ar mīlestību.²³ Tomēr kopumā RLB DGN 1902.gada bibliotēku statistika liecina par bibliotekāru vienaldzību pret savu darbu. Arī 1903.gada dati nav iepriecinoši: šoreiz DGN nodaļa izsūta atsevišķas anketas 144 bibliotēkām, bet atbildi saņēma no 87. Iesniegtie dati pierāda, ka bibliotēkas ir neaktīvas grāmatu un laikrakstu izplatītājas: iespieddarbu pieaugums ir niecīgs (pirms 1903.gada atvērtajās bibliotēkās – 50 grāmatas, bet jaunajās grāmatu krātuvēs, kas lasītājus sākušas uzņemt 1903.gadā –

¹⁹ Goldmanis, J[ānis]. Bibliotēku lietā. *Rīgas Avīze*, Nr.266, 1903, 25.nov. (8.dec.), 1.lpp.

²⁰ Goldmanis, J[ānis]. Nopietns aizrādījums mūsu brīvbibliotēku darbiniekiem. *Balss*, Nr.48,1903, 27.nov.(10.dec.), 3.lpp.

²¹ Bibliotēku lietā. *Rīgas Avīze*, Nr.123, 1903, 4.(17.)jūn., 1.lpp.

²² F. Statistikas gaismā. *Baltijas Vēstnesis*, Nr.255, 1903, 10.(23.nov.), 1.lpp.

²³ Kriškāns, Jānis. Ziņas par bibliotēkām. No: Derīgu Grāmatu nodaļas kalendārs 1904.gadam. Rīga, 1903, 170.lpp.

vidēji 128 grāmatas), lasītāju skaits ir neliels (vidēji 90 lasītāju vienā bibliotēkā).²⁴ Statistika tomēr apstiprina J.Goldmaņa apgalvojumu: lielākā daļa (60 %) latviešu bibliotēku ir pieejamas bez maksas. Presē tiek atzīts, ka **kopumā latviešu bibliotēkās valda nesakārtotība un atpalcība, tās cēlonis ir bibliotekāru neieinteresētība.**²⁵

Publikācijās gan jaušama cerība, ka latviešu bibliotēkām nākotnē būs tikpat liels sabiedrības atbalsts un atzinība, kādu bauda ASV tautas (publiskās) bibliotēkas. Kopš 19.gadsimta beigām, kad Bostonā atklāj jaunās tautas (publiskās) bibliotēkas ēku, tolaik modernāko ASV, latvieši ar sajūsmu laikrakstos atspoguļo „jaunās pasaules” sasniegumus bibliotēku jomā. 19.gs. vidū vispirms Anglijā, pēc tam visās ASV pavalstīs tiek ieviests īpašs bibliotēku nodoklis tautas (publisko) bibliotēku uzturēšanai. Tādēļ strauji pieaug tautas bibliotēku skaits: ASV 1900.gadā – 5500, Anglijā tajā pašā gadā – ap 700²⁶. Stablie ienākumi ļauj sistemātiski papildināt krājumus ar jaunāko literatūru, kā arī algot īpašu bibliotēku personālu. Latviešu bibliotēku entuziasti uzsver, ka Bostonas tautas bibliotēkā ir ierīkota atsevišķa bērnu nodaļa, kurā bez vecāku uzraudzības drīkst ierasties jaunā paaudze no 10 gadu vecuma. Tās telpās vienlaikus var uzturēties 150 bērni; viņiem tiek izsniegtas pat grāmatas uz māju. Tiek ierosināts atsevišķu bērnu nodaļu ierīkot Rīgas pilsētas bibliotēkā.²⁷ Šādu nodaļu izveidi bibliotēkās atzinīgi vērtē arī J.Kriškāns.²⁸ Tomēr pirmā bērnu nodaļa atvērta tikai 1919.gadā Liepājas pilsētas bibliotēkā.

Pakāpeniski it visas Latvijas tautas bibliotēkas kļuvušas par bezmaksas „komunālajām” iestādēm, kā to vēlējās J.Kriškāns, J.Goldmanis un citi bibliotēku darba apcerētāji. **Tikai viena viņu iecere Latvijā līdz šim nav iesakņojusies – mecenātisms.** Vairākās 20.gadsimta sākuma publikācijās pieminēts amerikāņu miljonārs Endrjū Kenedžijs (Karnegi), kurš ar saviem dāsnajiem ziedojumiem (miljoniem ASV dolāru) rosinājis jaunu, pozitīvu pavērsienu ASV, Skotijas, Anglijas, Velsas, Īrijas, Kanādas un Kubas bibliotēku atīstībā.

Secinājumi

100 gadu laikā būtiski pilnveidojusies bibliotēku mērķu un uzdevumu īstenošanas stratēģija un instrumentārijs. Taču galvenās bibliotēkzinātnes atziņas, joprojām aktuālas, latviešu bibliotēku teorētiķiem un praktiķiem bija zināmas jau 20.gadsimta sākumā.

1. Zināšanas (izglītība) ir galvenais dzīves kvalitāti noteicošais faktors.
2. Tautas (publiskā) bibliotēka ir mūžizglītības centrs. Atšķirībā no mūsdienu bibliotēkzinātnes teorijām, tā veic kā intelektuālās, tā ētiskās izglītības funkcijas.
3. Tautas (publisko) bibliotēku tīklam jābūt izvērstam tā, lai tas būtu pieejams ikvienam, bez maksas.

²⁴ Mūsu bibliotēkas. *Dienas Lapa*, Nr.154, 1905, 16.jūl.,2.lpp.

²⁵ F. Statistikas gaismā. *Baltijas Vēstnesis*, Nr.255, 1903, 10.(23.nov.), 1.lpp.

²⁶ Alksnis, K. Tautas lasītavas Anglijā. *Dienas Lapa*, Nr.271, 1901, 28.nov. (11.dec.),2.lpp.

²⁷ Bērnu bibliotēka Amerikā. *Dienas Lapa*, Nr.124, 1903, 5.(18.jūn.), 1.lpp.

²⁸ Kriškāns Jānis. Par bibliotēkām. *Austrums*, 6.burtn., 1903, 411.lpp.